

Крім штурмових операцій у місті, САС застосовувалась для звільнення заручників. Так бійцям британського спецназу вдалося звільнити кількох громадян західних держав, які працювали у цивільних організаціях та комерційних структурах.

Отже, можна зробити висновок, що у складі збройних сил Великобританії існують добре підготовлені в професійному відношенні сили спеціальних операцій, оснащені сучасними ОВТ, які мають досвід бойового застосування в різних регіонах світу і спроможні ефективно вирішувати найширше коло спеціальних завдань. На території Іраку САС довелося проводити різноманітні акції – від класичних розвідувально-диверсійних дій проти регулярних військ в умовах пустелі до протипартизанських і антитерористичних операцій проти іррегулярних формувань в умовах великого міста [8].

Отже, створеному у складі Збройних сил України командуванню ССО необхідно уважно вивчити досвід створення, підготовки та бойового застосування насамперед британського спецназу, як одного з найбоєздатніших та найуніверсальніших у світі.

1. Шмелёв Ю. Силы специального назначения Великобритании / Ю. Шмелев // *Зарубежное военное обозрение*. – 2006. – № 9. – С. 27–33. 2. Прокофьев С. Силы специальных операций сухопутных войск Великобритании / С. Прокофьев // *Зарубежное военное обозрение*. – 1999. – № 3. – С. 19–26. 3. Прокофьев С. Тактика действий и опыт боевого применения сил спецопераций сухопутных войск Великобритании / С. Прокофьев // *Зарубежное военное обозрение*. – 1999. – № 5. – С. 14–18. 4. *Энциклопедия спецназа. Краповые береты, рейнджеры, коммандос*. – М.: Яуза, Эксмо, 2008. – 480 с. 5. Райан М. *Энциклопедия сил специального назначения* / М. Райан, К. Менн, А. Стюлуелл / Пер. с англ. А. Гришина; Под ред. С. Дробязко. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 256 с. 6. Гройсман Е. *Спецназ Великобритании: первые уроки* / Е. Гройсман // *Братишка*. – 2007. – № 9. – С. 70–73. 7. Владимиров В. *Наземная операция ВС США и их союзников против Ирака* / В. Владимиров // *Зарубежное военное обозрение*. – 2004. – № 1 – С. 11–19. 8. Тарас А.Е. *Так сражается SAS* / А.Е. Тарас. – Минск.: Харвест, 2003. – 336 с.

УДК 97

Б.С. Левик

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гуманітарних та соціальних наук

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОПОМОГИ КОНГРЕСУ США КРАЇНАМ-ПРЕТЕНДЕНТАМ ДО ВСТУПУ У НАТО В ПЕРІОД 1994–2007 рр.

© Левик Б.С., 2009

Проналізовано роль законодавства США про розширення НАТО і надання всебічної допомоги країнам – претендентам на шляху приєднання до Північноатлантичного договору.

The article deals with the role that legislation of the USA plays in NATO enlargement process and providing all-round assistance to the aspiring prospective member-countries on the road to full membership in the North-Atlantic Treaty.

Постановка проблеми. Питання забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів є актуальним для кожної держави. Особливо гостро це питання постало для України у зв'язку з неоднорідністю ставлення до вирішення цього стратегічного геополітичного вектора розвитку нашої держави українських політиків і самого суспільства. Попередній історичний досвід

країн світу у забезпеченні власної безпеки мало описаний у фахових виданнях в Україні. Спробу узагальнити, проаналізувати такий досвід зробив Київський інститут трансформації суспільства у колективній монографії “Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива?” під редакцією О.І. Соскіна в 2007 р.

Мета роботи – доступне наведення історичних фактів про практичні дії законодавчого органу США у сфері міжнародної системи безпеки, підтримки демократичних режимів, прогнозованості і відкритості планів на майбутнє у зазначеній сфері.

У 1994 р. Конгрес США прийняв закон “**Про членство в НАТО**”. Конгрес підтримав думку 16 країн – учасниць Вашингтонського Договору, що членство в НАТО залишається відкритим для країн, які звільняються від комуністичного домінування, в подальшому цей термін був замінений на країни молоді демократії. Насамперед ці країни повинні взяти активну участь у програмі “Партнерство заради миру” (далі – ПЗМ), що допомагає просувати принципи НАТО та робити внесок у міжнародну систему безпеки. Ці країни – претенденти повинні мати постійні програми на шляху встановлення інституту стабільної демократії, вільної ринкової економіки, цивільного громадського контролю над власними збройними силами, верховенства права. Вони повинні залишатись відданими захисту прав усіх своїх громадян, поважаючи територіальну цілісність своїх сусідів, не надавати допомогу та підтримку міжнародному тероризму. США готові, відповідно до вимог цього закону, надавати допомогу таким країнам, які Конгресом США були першочергово визначені: Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина.

Президенту США відповідно до вказаного закону дозволено створювати програму допомоги країнам-претендентам їх переходу до повноправного членства в НАТО за умови, якщо вони беруть участь у програмі ПЗМ. Допомога підтримкою та заохоченням з боку США передбачає спільне планування, проведення військових навчань силами НАТО, покращання рівня оперативної сумісності військового обладнання, системи протиповітряної оборони (далі – ПВО), узгодженості військових доктрин. Президент США відповідно до створеної програми надання допомоги може визначити такі види безпекової допомоги:

1. Передача надлишкових військових матеріалів.
2. Передача оборонних матеріалів несмертного характеру.
3. Надання міжнародної військової освіти і навчання.
4. Допомога відповідно до закону “Про контроль над експортом озброєнь” 1979 р. (стосовно “програми фінансування іноземних збройних сил”).
5. Надання допомоги зі створення спеціальних військових підрозділів.

Президент США інформує відповідні комітети Конгресу про бажану і заплановану допомогу відповідно до закону “Про допомогу іноземним країнам” 1961 р. Така допомога повинна відповідати також вимогам закону “Про контроль над експортом зброї”. Процедура надання воєнної допомоги країнам – учасницям програми ПЗМ націлена на підвищення рівня стандартизації та оперативної сумісності обладнання та зброї шляхом скоординованого навчання. Президент США звітується перед Конгресом за результати наданої допомоги країнам, що прагнуть повного членства у НАТО.

Конгрес США 30 вересня 1996 року прийняв закон “**Про спрощення процедури розширення НАТО (1996 р.)**”. У цьому законі Конгрес констатував факт, що Північноатлантичний альянс відіграв дуже важливу роль у гарантуванні безпеки, свободи і добробуту США та партнерів по Альянсу. За час свого існування НАТО проголосило і на практиці довело свій оборонний характер. Вступ до Альянсу нових молодих демократичних країн не загрожує жодній нації, а веде до безпеки, свободи і добробуту. Своєю відданістю колективній безпеці країн – учасниць НАТО спричинило демократичні перетворення у Центральній та Східній Європі. Країни НАТО відіграли важливу роль у критичних безпекових викликах ери. Завершення періоду “холодної” війни дало змогу багатьом молодим європейським країнам завершити свою політичну та економічну трансформацію. США і надалі вважають політичну і територіальну незалежність молодих демократичних країн Європи життєвоважливою складовою миру та безпеки. Інтеграція молодих демократичних країн

Центральної та Східної Європи передбачає не тільки політичну і економічну інтеграцію, але й військову інтеграцію в існуючі європейські структури безпеки і оборони. США готові нести фінансові витрати для підтримання стабільності у Європі. Спрощена процедура розширення кількості членів Альянсу потребує політичної волі від США та від чинних членів НАТО. Вашингтонський договір відкритий для нових членів за умови дотримання ними готовності взяти на себе відповідальність, яка пов'язана зі вступом до НАТО. США готові надати допомогу у розвитку силових структур цих країн та пріоритетів модернізації збройних сил. Також США готові підтримувати регіональні миротворчі ініціативи за участю молодих демократичних країн, таких, як Балтійський миротворчий батальйон, спільні Польсько-Литовські миротворчі сили. НАТО як багатостороння воєнно-політична організація готова і надалі проводити успішні військові операції для підтримки стабільності у Євроатлантичному регіоні. США розглядає НАТО і як дипломатичний форум, який не допустив з моменту свого заснування ні одного військового конфлікту між двома країнами – членами Альянсу. США у згаданому законі пропонують всебічно оцінити потенціал молодих демократичних країн, які виявили бажання просувати принципи Вашингтонського договору, беручи до уваги їх рівень розвитку демократії, впровадження ринкової економіки, наявність добросусідських відносин, впровадження цивільного контролю над збройними силами, їх оперативної сумісності з НАТО. Американці вважають, що захист та просування основоположних свобод та прав людини є невід'ємним аспектом справжньої безпеки та оцінки заяв на членство в НАТО. Основою дотримання прав людини повинні бути Хартія ООН, Принципи Універсальної декларації прав людини, Гельсінського заключного акта. За думкою конгресменів США свою відданість перерахованим принципам країни-претенденти можуть продемонструвати своєю участю у заходах програми ПЗМ.

Американські законодавці визначили Кавказький регіон як географічно, так і політично важливим для майбутньої безпеки Центральної Європи. США висловили законодавчо закріплену думку про те, що дату вступу кожного нового члена потрібно визначати окремо. Конгрес США особливо відзначив Польщу, Угорщину та Чехію як країни, що досягнули значного прогресу на шляху у досягненні відповідності критеріям, що містяться у законі США “Про членство в НАТО” 1994 р. і мають право на отримання допомоги відповідно до нього.

США залишаються на позиції, що процес розширення НАТО потребує згоди на основі консенсусу усіх країн-членів Альянсу та ратифікації згідно з конституційною процедурою. США звертають увагу, що не існує вимоги про розміщення ядерної зброї на території країн-членів НАТО, таке допустимо лише зі згоди країни, як це відбувається в Іспанії та Норвегії. Аналогічно вирішується питання про розміщення військових баз НАТО, яких нараховується понад 130. Більшість з них розташована у Німеччині, Японії та Кореї, хоча дві останні країни не є членами Альянсу, але свою згоду на розміщення військових баз вони мотивують додатковою гарантією своєї національної безпеки.

США разом зі своїми союзниками залишають за собою право коригувати політику безпеки відповідно до вимог часу. Конгрес США надає допомогу країнам-претендентам для досягнення ними необхідного рівня. Ця допомога ґрунтується на розумінні США, що розширення НАТО слугує інтересам Сполучених Штатів та Альянсу.

За думкою США, країни, що мають бажання приєднатись до Північноатлантичного Альянсу, повинні усвідомлювати та бути готовими взяти на себе всебічні витрати і відповідальність, пов'язану з членством у НАТО.

США у цьому законі визначили перелік країн Східної і Центральної Європи: Словаччина, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Болгарія, Албанія, Молдова та Україна, сприяння економічній стабільності яких потребує активної підтримки з боку Сполучених Штатів, а також досягнення цими країнами рівня відповідності для вступу до НАТО. США, використовуючи свої дипломатичні важелі, повинні спонукати Європейський Союз (далі – ЄС) до якнайшвидшого прийняття цих країн до ЄС, якщо їх критерії відповідають вступу до НАТО.

Уряд США та Організація Північноатлантичного Договору підтримують військові навчання та миротворчі ініціативи перерахованих країн, додаючи сюди і Росію.

США, як і більшість світових країн, виходять з того, що примусове приєднання Естонії, Латвії, Литви до СРСР у 1940 р. за пактом Молотова-Ріббентропа протягом 50 років не було визнане Сполученими Штатами, то ці прибалтійські країни мають історично обґрунтоване занепокоєння щодо власної національної безпеки, і це було враховано під час розгляду питання про членство цих країн у НАТО.

Визначення молодих демократичних країн, які відповідають критеріям, для отримання допомоги відповідно до вимог закону США “Про членство в НАТО” 1994 р., проводить Президент Сполучених Штатів перед Конгресом. США готові надавати матеріальну допомогу зазначеним країнам у формі грантів (“Програма фінансування іноземних збройних сил”) та фондів (підтримка реалізації Системи адміністративно-управлінського забезпечення Регіональної аерокосмічної ініціативи та Програми заради миру). До країн, що беруть участь у зазначених програмах, транспортується матеріально-технічне забезпечення, а також проводиться відповідне фінансування. Конгрес США дозволяє проводити пріоритетну передачу надлишкового оборонного обладнання відповідно до закону США “Про допомогу іноземним державам” 1961 р. Конгрес США підтримує зусилля своєї країни з модернізації обороноспроможності нових країн – претендентів до вступу у НАТО шляхом продажу та оренди цими країнами збройних систем, включаючи системи протиповітряної оборони, винищувачів вищого класу та телекомунікаційної інфраструктури. Будь-яка країна-претендент може бути виключена з визначеного переліку, якщо не відповідає встановленим критеріям. Про таке рішення повідомляє Президент США Конгресові за 15 днів до припинення права якоїсь країни на участь.

У проаналізованому законі “Про участь у НАТО” 1994 р. в подальшому були внесені зміни, а саме – фразу “країни, що звільняються від комуністичного домінування”, замінено на “молоді демократії Центральної та Східної Європи”, що вже використано вище.

9 квітня 2007 року Конгрес США прийняв закон “На підтримку подальшого розширення НАТО, сприяння вчасному вступу нових членів у НАТО та для інших цілей”. Цей закон може бути цитований як “Акт про консолідацію свободи через НАТО 2007 р.”. Конгрес США у цьому законі констатує, що послідовна відданість країн – членів НАТО колективній безпеці зробила можливими демократичні перетворення Центральної та Східної Європи. Конгресмени вважають, що після періоду “холодної” війни у вказаній частині світу створене стабільне політичне середовище, яке так необхідне для молодих демократій. Вони впевнені, що члени Альянсу повинні відігравати критичну роль у реагуванні на сучасні глобальні виклики ери (міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення).

У законі США “Про безпеку в Європі” 1998 р. говориться, що кількість країн, які готові приєднатись до Північноатлантичного договору у Європі, повинна збільшуватись, маючи на увазі, Латвію, Литву, Естонію, Румунію, Болгарію. Ці країни були запрошені до вступу у НАТО у листопаді 2002 р. на Празькому самміті, а 8 травня 2003 року Сенат США схвалив резолюції про вступ цих країн до Альянсу.

Розширення НАТО підтримав і закон “Про консолідацію свободи Джеральда Соломона” 2002 р. США готові розглянути готовність будь-якої європейської країни до вступу у НАТО, незважаючи на її географічне розташування. 15 червня 2001 р. у Варшаві Президент США Джордж В. Буш заявив: “...що молоді демократичні країни Європи повинні мати такі самі можливості вступу до європейських інститутів, як і старі демократії Європи”. Джордж В. Буш вважає, що європейські країни, які готові поділити відповідальність за членство у НАТО, ніколи не повинні бути використані як пішаки у планах інших країн. Про те, що двері НАТО не закриваються, проголосив і колишній Президент США Уільям Дж. Клінтон 22 жовтня 1996 р. у виступі в Детройті. Він закликав дати шанс будь-якій нації, будь-якій країні, що готова до виконання загальноприйнятних вимог щодо членства у НАТО.

У цьому законі відзначається, що Грузія і Україна тісно співпрацюють з НАТО та його членами стосовно досягнення критеріїв майбутнього членства у НАТО. На самміті Комісії “НАТО – Україна” у Брюсселі у лютому 2005 року Президент України В.А. Ющенко заявив, що членство в НАТО є остаточною метою співробітництва України з Альянсом, і висловив бажання від України

підписати План дій щодо членства (далі – ПДЧ). А з квітня 2005 року у Вільнюсі НАТО розпочало з Україною Інтенсивний Діалог (далі – ІД) щодо потенційного членства України в НАТО. ІД охоплює повний спектр політичних, військових, фінансових та безпекових питань. США в рамках співпраці України з НАТО готові надавати допомогу у реалізації масштабних реформ в галузях національної безпеки і оборони, військово-промислового комплексу та боротьби з корупцією, включаючи активацію реформ судоустрою. Конгрес США закликає до своєчасного вступу в НАТО багато європейських країн молодій демократії, в тому числі і Україну для сприяння безпеці та стабільності в Європі.

Конгрес США підтверджує підтримку послідовного розширення НАТО, закликає до співпраці для реалізації ролі НАТО у сприянні глобальній безпеці. Конгрес Сполучених Штатів підтвердив, що Україна відповідає критеріям для отримання допомоги відповідно до закону про членство у НАТО 1994 р., розділ 203 (а), а також визначена такою відповідно до розділу 203 (D) цього ж закону.

Слід зазначити, що по відношенню до країн-претендентів США через Конгрес і Президента і надалі керуються такими законами:

1. Закон про участь у НАТО, 1994 р.
2. Закон про спрощену процедуру розширення НАТО, 1996 р.
3. Закон про Європейську безпеку, 1998 р.
4. Закон Джеральда Соломона про консолідацію свободи, 2002 р.
5. Закон про контроль над експортом зброї.
6. Закон на підтримку подальшого розширення НАТО, сприяння вчасному вступу нових членів в НАТО та для інших цілей, 2007 р.
7. Закон про допомогу іноземним державам, 1961 р.

Висновки. Планомірна, стратегічно виважена позиція уряду США доступна кожному, хто цікавиться процесами розширення НАТО, проти глобальних загроз, підтримкою демократичних режимів, верховенством права у міжнародних і суспільних взаємовідносинах.

Перспектива подальших наукових досліджень в галузі національної безпеки потребує розроблення стратегічного курсу України у створенні власної системи національної безпеки, яка є запорукою нашої незалежності, державності і непорушності конституційного ладу. На цьому шляху історичні аналітичні статті про досвід провідних країн світу можуть стати практичним застосуванням для політиків та урядовців.

1. Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. Міжнародна діяльність. www.rada.gov.ua/
2. Library of Congress Home/<http://www.loc.gov/> Закон США “Про участь у НАТО” 1994 р.
3. Там само. Закон США “Про спрощену процедуру розширення НАТО”, 1996 р.
4. Там само. Закон США “Про Європейську безпеку”, 1998 р.
5. Там само. Закон США Джеральда Соломона “Про консолідацію свободи”, 2002 р.
6. Там само. Закон США “Про контроль над експортом зброї”.
7. Там само. Закон США “На підтримку подальшого розширення НАТО сприяння вчасному вступу нових членів в НАТО та для інших цілей”, 2007 р.
8. Там само. Закон США “Про допомогу іноземним державам”, 1961 р.